

Gabinet Galanterii Patriotycznej

Czy Polacy mogą wybić się na niepodległość? To pytanie nurtowało kolejne pokolenia, odkąd w końcu osiemnastego wieku ziemie Rzeczypospolitej Obojga Narodów zostały podzielone między Rosję, Prusy i Austrię, a państwo przestało istnieć. Przez polskim społeczeństwem stanęło zadanie utrzymania świadomości i tożsamości narodowej, aby w sprzyjającym momencie odzyskać suwerenność. Przypominaniu o polskiej tradycji służyła między innymi drobna galanteria o charakterze patriotycznym. Należały do niej zarówno pamiątkowe medale, plakiety i znaczki, jak i przedmioty użytkowe: biżuteria, zegarki, naczynia stołowe, ozdobne oprawy książek, papierośnice czy puzderka. Te osobiste przedmioty za pomocą znanych powszechnie symboli odwoływały się do tradycji zrywów wyzwoleniczych, a także postaci historycznych, przypominały o utraconym państwie, miały chronić przed wpływem obcej kultury i religii. Umieszczane na nich symbole to przede wszystkim polskie godło – Orzeł Biały, jak też barwy: biało-czerwona, oznaczająca Koronę Królestwa Polskiego, oraz niebieska, oznaczająca Wielkie Księstwo Litewskie (połączone unią z Koroną w jedno państwo w 1569 roku). W zaborze rosyjskim, głównie w Warszawie, stworzono zestaw „znaków pamięci i tożsamości” zdobiących przedmioty użytkowe, do których należały krzyż, serce, kotwica, korona cierniowa, gałązki palmowe, panoplia i inne. Galanterię patriotyczną do wybuchu pierwszej wojny światowej w 1914 roku produkowano w konspiracji w zaborze rosyjskim i austriackim oraz – na prywatne zamówienia – w Niemczech, Szwajcarii i Francji. Wyparcie Rosjan przez Niemców z Warszawy i Królestwa Polskiego w 1915 roku otworzyło nowy etap: odtąd tego rodzaju pamiątki, traktowane

jako oręż propagandy narodowej, produkowane były masowo i jawnie przez wyspecjalizowane firmy w Warszawie, Krakowie i Lwowie. Materiały z których je wyrabiano, a także poziom wykonania świadczą o tym, że odbiorcy rekrutowali się z rozmaitych szczebli drabiny społecznej – znajdują się wśród nich zarówno przedmioty luksusowe, jak i bardzo skromne. Ta cicha walka propagandowa była zwykle pokłosiem kolejnych etapów wali narodowowyzwoleńczej, czyli powstań zbrojnych. Przedstawione tu obiekty są tego przykładem: zegarek z portretem Tadeusza Kościuszki (1746 – 1817) przypominał postać naczelnika powstania 1794 roku, kubek z ukrytą za srebrną obudową treścią patriotyczną to pamiątka powstania listopadowego (1830 – 1831), komplet biżuterii żałobnej z początku lat sześćdziesiątych dziewiętnastego wieku był świadectwem oporu społeczeństwa (wielką rolę w podtrzymywaniu tradycji patriotycznych odgrywały kobiety). Opór ten w 1863 roku doprowadził do wybuchu powstania styczniowego. Restytucja Rzeczypospolitej w 1918 roku była zwieńczeniem wieloletniej akcji społecznej mającej na celu utrzymanie świadomości narodowej Polaków.

Prezentowane w Gabinecie eksponaty należą w znacznej mierze do dwóch kolekcji znajdujących się w zbiorach Muzeum Warszawy: kolekcji Eugeniusza Phulla, na którą składają się obiekty pochodzące z lat sześćdziesiątych dziewiętnastego wieku, tematycznie nawiązujące do ruchu niepodległościowego w Warszawie i Królestwie Polskim w tym okresie, oraz kolekcji Krzysztofa Klingera, gromadzącej pamiątki walki o restytucję niepodległej Polski w latach pierwszej wojny światowej (1914 – 1918). Obie znalazły się w zbiorach dzięki zapisowi testamentowemu.

Jolanta Niklewska
kuratorka